

prej potače in da onega, kdor urno in ukretno naprej hiti, seboj vzeme, tedaj tudi nas vtegne seboj vzeti, če smo previdni, kdor pa se mu okorno nasproti postavi, tega pa neusmiljeno zdrobi. To smemo upati, želeči pa si smemo še več, ali se nam pa želja izpolni, kdo ve?

Srečno, srečno, srečno novo leto Bog daj!

Navodi k narodnemu gospodarstvu.

Vvod.

1. Namen narodnega gospodarstva je kazati pote in pripomočke, po katerih človek, družba, narod ali država se vspremožiti, t. j. premoženje za prijetno in dobro življenje si pridobivati more.

2. Vsak človek je svoje sreče kovač ali gospodar; kakor z darovi, katere mu je Bog dal gospodarji, tako tudi izbaja. Pa človek ne živi samež, temoč v družbi: ud je obiteli ali hiši, srenji, deželi, narodu, državi: truditi se tedaj mora gospodariti za družbo kakor za se.

3. Vsaka družba se ravna po svojih udih: so ti dobri, je dobra, so ti slabi, je slaba; trpi premoženje družbino, trpi tudi vsak družbenik. Prva skrb nam tedaj mora biti, da smo sami dobri udje, in kedar to, moramo tudi paziti da so enako drugi; ker en slab in zaničen ud stori družbi več škode, kakor dva dobra koristi. Neveljavnike treba je učiti in spomenjati, kako jim sila pametno ravnati in ako tega ne storijo, odstraniti jih.

4. Dobro stanje v družbi vzdržuje se tako dolgo, dokler je še razmera dobrih udov veljavna; brž ko hira, je dokaz, da so zaničnejši nadvladali in v tem stanju treba veljavnikom vse svoje moči napeti, da sebe in družbo iz propada otmejo, da ne propadajo. Tako se ravna v vsaki hiši, v vsaki srenji, v vsaki deželi, državi, v vsakem narodu, te so družbe manjše in večje, katerih smo neposredni in posredni udji.

5. Gospodariti tedaj moramo, a s čim? z darovi, katere nam je Bog dal. K temu nam je pa dvoje potrebno, prvo: poznovati darove naše, in drugo: kako z njimi ravnati, da si po teh premoženje, prijetno življenje pripravljamo.

6. Darovi potrebni za dobro življenje so dvojni: takšni, ki imajo vsebno veljavo in takšni, katerim je veljava zamenljiva. Prvi nahajajo se povsod brez človeške priprave, kakor n. p. zrak, voda, svetloba. Drugi so zmožni človeku le te koristiti, kedar si jih je po svojem delu in trudu za to veljavne pripravil, v veljavne zamenil, tako same po sebi, kakor da jih za druge zamenjivati more, kateri so se z enakim delom in trudom pripravili.

7. Naše delo in naš trud je tedaj naše premoženje in bogatstvo, kolikor dobrega dela se na katero stvar potroši, toliko je vredna. Moj sosed dela vile, a jaz grablje; treba nama, treba mi jih je zamenjivati za druge stvari, katerih si sam ne pripravim. Ravno tako pa se godi peku, mesarju in vsakemu drugemu človeku; odtod toliko vsakdanjega zamenjavanja.

8. Kakor vsak človek le svoj posel opravlja, da ga dobro svršuje, tako je tudi treba pogosto, da en in isti izdelek mnogo ljudi izdeluje. N. p. na enem noža dela mnogo delavcev, in tako je z majhno iglico ali šivanko, po prej ko je za rabo gotova. Za dober vspch se mora delo primerno med delavce razdelivati, in to imenujemo v narodnem gospodarstvu razdelivanje.

9. Potem ko so se iz robe ali kapitala izdelki pripravili, za potrebe primerne zamenili, jim je zadržana doloka poraba, ktera pa more biti različna, kakor so različne naše potrebe, za katere jih rabimo.

10. Celi predmet narodnega gospodarstva, o katerem tukaj govoriti in razmišljavati hočemo, razdelimo v štiri glavnice dele. Del I. Izdelavanje; del II. Zamenjavanje; del III. Razdelivanje; del IV. Poraba.

Pod Lipo.

Podučitni in vgodni pogovori.

(Velika soba v Ljubomirjevi hiši, pri jedni steni velika omara z knjigami, na drugih stenah lepe slike glasovitih slovanskih mošev, zemljovidi itd.; na sredini sobe velika miza pri nji Ljubomir in mnogi kmetje. Semenکو vstopi vsi ustanejo.)

Ljubomir: Dobro došli g. župan že sem mislil, da vas ne bo. (mu poda roko.)

Semenکو: (nekoliko jezljivo). Hvala lepa, ne bi bilo čuda, če ne bil došel.

Ljubomir: Ne zameriti g. Semenکو, ali meni se zdi, da vam je danes spet nekaj žolč zmešalo?

Semenکو: Prav imate g. učitelj in to ni malo. Od treh tednov sem, skoraj ni več obstati in če bo to še dolgo trajalo, te naj sam čak župani.

Debelko: Kaj pa te je, povejte, povejte g. župan!

Semenکو: Kaj je? me pitate? Že tri tedne me vsak dan nadlegujejo žene iz cele srenje in hočejo vedeti, ali je res, da se bo neki novi civilistični zakon (kakor one pravijo, — vpeljal, po katerem se mož lahko loči od žene kedar se hoče in si vzeme spet drugo itd.? — Malo prej jih je bilo spet pet pri meni, in skorej se jih ne bi bil mogel znebiti.

Ljubomir: No pa kako ste je vendar potolažili?

Semenکو: Rekel sem jim, da je sicer državni zbor novo postava zastran civilnega zakona napravil, ktera je že tudi poslana v gosposko zbornico, tamo še vendar dozdej ni odobrena, in še je prašanje ali se bo odobrila ali ne in po tem, ali še jo cesar potrdi. — Pa le mirno potrpite, upamo, da se bode cela ta reč še na boljše obrnola kakor marsikdo misli. S tem so bile zadovoljne in so odšle. Bojim se vendar, da me bode ktera v kratkem spet napadla.

Ljubomir: Dobro ste jim odgovorili. Ljudje res mnogokrat vse drugače vidijo in sodijo, kakor je stvar v resnici, temu pa je vzrok ta, ker še ljudje zadosti niso podučeni, upamo vendar trdno, da bo to prihodnjic vse drugače, ker zdaj imamo postavbo, po kateri se slobodno napravijo vsikder društva, upam, da se bodo društva osnovala v vsaki srenji, in da se bodo v teh ljudje podučevali o vseh potrebnih stvarih posebno pa tudi o političnih zadevah.

Semenکو: Veste g. učitelj, kaj mi je pred kratkim Žalec, rekel, ko sem nekim kmetom razlagal, da so nam društva zlo potrebna? „Mi lahko v krčmi skupej dojdemo, kaj nam treba drugega društva.“

Ljubomir: Na to bi ga morali taki zavrnoti in mu reči: V krčmah se samo dobri ljudje ogovarjajo, v dobrih družtvih pa nevedni podučujejo in dobri pogovarjajo.

Semenکو: Zvun tega še je pri tem tudi neka druga optika.

Ljubomir: No ktera?

Semenکو: Ko sem pred kratkim bil pri okrajnem uradu, sem tam govoril z uradnikom, ki me je med ostalimi tudi pital, če sem že kaj čulo novi postavi zborovanja? — Da! mu rečem, bral sem jo v „Novicah“ in v „Slov. Gospodarju.“ — „Bo nam spet mnogo pisarenja delala, reče, „Imamo že tako mnogo postav, zdaj pa bodo došli zbori, skupščine, društva itd. Ali bodo morebiti Ribjičanje tudi kako društvo osnovali?“ me opta. — Jaz mignem z ramami. — Na to mi je zaupljivo rekel: „Semenکو, Vi ste že šest let župan, vi dobro poznate razmere in veste dobro, da se z ljudmi naj laže gospodariti, če taki ostanejo kakoršni so, podučene kmetje naj sam vrag vlada. Če kmet menje ve tim ljubši mi je. Če bi jaz bil minister, bi napravil postavbo, da bi nevedni in bedasti kmetje samo pol dače plačevali. Zatoraj Vam svetujem, ne govorite mnogo o ti postavi, počasi bo spet zaspala. Ne bo tako dolgo več trajalo in dojde spet vse na staro.“ — Ne bi bilo po noreu, mu na to rečem, te bi mi spet izgubili nove velike dače in bi malo plačevali. — „Kur se tiče dač“ — mi spet reče se bodo težko do starih znižale, ker država ima mnogo dolgov in mora plačevati obresti in zatoraj je potrebovala nove dače.

Ljubomir: Uradnik je pameten. Vse bi naj šlo na staro, samo dače bi naj ostale.

Semenکو: Kaj mislite, da ima on prav?

Ljubomir: Mislim, da se takrat naši uradniki zlo motijo, ker celo ne mislijo na to, da je Ogerska že celo za se in v tem napreduje, in če hočemo, da dva konja jeden voz vlečeta, morata jednako korakati in ne sme se jeden zadržavati. Da bodo uradnike, vse mogoče strune napenjale, da se ne bi društva snovala, se je lahko naprej videlo. Če vendar še imajo kmetje nekoliko pameti, se ne bodo dali odvrtoti. — Če pa tudi celo do dna, pogledamo, so posebno politična društva z dačo ali z možno zlo zvezana.

Vsi: Kako to?

Ljubomir: Ta je celo prosta in jasna. Politična društva podučujejo ljudstvo, podučeno ljudstvo, pa si izvoli take za-

stopnike, kateri se res potegujejo za korist ljudstva in taki zastopniki, bodo kolikor je mogoče branili, da se ljudstvu ne bo preveč dač nalagalo. Zatoraj bi kmetje morali vse žile napenjati, da se v vsem potrebnem podučijo. Potrebna so jim zatoraj društva, postavijo za to imamo. Hajd tedaj marljivo na delo! Kdor noče, ni več vreden, da se mu dača, podvojrsti.

Semenko (*smeji se*). To bi morebiti naj boljše sredstvo bilo, da bi se taki društva napravila. Naj se kmetom reče, da bodo dače dvojrstne, in ne bodo društev osnovali, in taki bodo skupej sedeli, drugače pa bo težko kaj.

Debelko. Prosim ne zameriti, kaj pa prav za prav pomeni beseda politika, ktera se je danes večkrat izustila.

Iglič. Kaj še vi niti tega ne veste? — Politika pomeni toliko kakor zvižaje in političen toliko kakor zvit, šegav.

Ljubomir. Odkod pa ste ki to izpeljali?

Iglič. No, kaj se ne pravi sploh; ta ali ta je političen, če je koga prav zvito opeharil; ali to ali to je prav politično izpeljal, če je prav zvito napravil?

Ljubomir. To je res, to je vendar samo prenesen pomen te pesede, v katerem se mnogokrat rabi, prav za prav pa je politika razumnost in previdnost v državnih zadevah, ali, bi rekel, vladoslovje, državoslovje, pomeni umetnost državne naloge izdelovati in jene namene izpeljati.

Blagotič. Kaj pa pomeni beseda država.

Ljubomir. Za danes naj bo zadosti prihodnjič vam bom tudi to razlagal.

Gospodarske stvari.

Gospodarska dela meseca januarja.

V hiši in v dvoru. V naj mrzljnejših dnevih se mora mlatiti detelja in leneno seme; pogledati ali črvi ne jedo repe ali krompirja, zato se mora prebrati; žito se mora premetati, korenje in druga zelišča pregledati.

V hlevih. Hlevi morajo biti topli, stelje v njih obilno, po solnčnih dnevih se okol poldana morajo prevetriti in živina v dvor izpustiti. Zivali se ne smejo z preveč mrzlo vodo napajati in hlevi po ostri zimi ne mnogokrat izkidati; če se vendar čuti mnogo amonjakovega duha, se hlev mora z gipsom posipati, marljivo snažiti, živini skrbljivo pokladati in dobro paziti, da živali zimomrtudne ne postanejo.

Na polju in senokošah. Če ni zmrzline, se polje lahko malo preorje, sneg se mora na večih krajih redomo prekopati, snežni jezi na setvah razkopati. Pepel, prst, blato, lapor in druge take stvari se morajo po snegu potresti; na senokošah se morajo strugice iztrebiti in grmovje izkoreniti.

V vrtih in sadovnjakih. Po drevesih se morajo gosencice obirati, drevesa mahovja in suhih vejic iztrebiti, in obrezati; se mora skrbeti za drevesno kolje, slamo zvito za vezanje dreves k kolju, živi ploti obrezati; parniki (to ple grede) napraviti in gnoj na vrt navoziti.

V vinogradih in hmelnikih. Za kolje in hmelne droge skrbeti, gnoja in mešanice (komposta) navoziti.

Pri ribnikih. Mora se na več stranih led presekat, in paziti, da se ribe ne nabadajo.

Pri ulujaku. Skrbeti za mir in toploto.

Log in lov. Drevesa za potrebno rabo in za drva posekati; ograje oskrbeti, štorovino izkopati, bojine in smrekove češarke pobirati. Zajee in lesice streljati, klajo za zverjad potrositi, kune in dihure poloviti.

Gospodinjam nekaj.

Mnogokrat se čujejo pritožbe, da se na mleku noče delati smetena (vrhnje), temoč da tako imenovane mastne vrhnine kroglice, ktere bi morale iti na površje mleka, da bi tamo činile smeteno, ostanejo marveč v siru in da se sicer dobi prav dober, masten sir, smetene pa skoraj celo ni, in zatoraj tudi ne masla. Mislim zatoraj, da bo naše gospodinje prav mikalo, če zvejo pravi vzrok, zakaj se na nekem mleku celo noče delati smetena, in še nadalje povemo pomočke, po katerih se to lahko popravi.

Skušnje nas učijo, da mleko onih krav, ktere se bodo v kratkem telile, ni tako sladko, kakor onih, ktere so se še pred kratkim iztelile. Vzrok je ta, da mleko starih molzic nima toliko mlečnega sladkora (cukra) kakor mleko mladih

molzic, in zatoraj je mleko starih molzic večkrat že celo grenko. Glavno ravnilo mora zatoraj biti to, da se ne meša mleko starih molzic z onim novih molzic, kakor še je to pri mnogih gospodinjah navadno, da bi se na zmešanem mleku delala smetena, temoč na vsakem mleku se mora za se delati smetena.

Ker je vendar popolno ali nepopolno delanje smetene odvisno od množine sladkora, kateri se v mleku nahaja, se priporoča, da se mleku starih molzic, naj pridene nekoliko sladkora, t. j. vsakemu loncu jedna nožna špica če hočemo, da se na njem tudi dela smetena.

Vsikdar, kedar se je ta celo prost pomoček rabil, so se dozdej pokazali res prav nepričakani nasledki tako, da je vredno, da to gospodinje, ktere hočejo imeti mnogo smetene, mnogo sirovega masla (putra), naj marljivo rabijo.

P.

Dopisi.

Iz Ljutomera 24. decembra 1867. Ker hočemo osnovati čitavnivo, Vas prosimo, oznaniti to -le:

V abilo.

Ta in onkraj širokega morja slavni severno-amerikanski pisatelj, Janez Cooper pravi to-le 1831. leta: „Med vsemi plemenitimi čuvstvi je ljubezen do svoje domovine in do svojega naroda naj bolj razširjena. — Mi v obče povsod občudujemo moža, kateri samega sebe žrtvuje občemu dobru, in brez usmiljenja preklinjamo vsakega, kdor vzdigne svojo roko, bodi si pod kakem god vzrokom proti svoji domovini, in rabi svoj talent proti deželi in narodu, kateremu je naravno spoštovanje dolžan. Naj lepše nade in naj bolj ponosna imena so izginola kakor sneg pred pomladanskim solncem, ako so se dolžila, da so imena izdajalcev svoje domovine in svojega naroda. V pravem domoljubju je neka čistoča, ktera tudi naj prostejšega človeka povzdiguje nad vsako vmazano sebičnost k višim mislim. — Tako rodoljubje ima moč povzdigovanja samega sebe brez vsake mešanice umazanega osobnega dobička.“ Te lepe besede so bile pisane pred 36 leti in še dan danes veljajo za vse narode, posebno pa za naš dozdej tako zanemarjeni in zaničevani slovenski narod. — Prišlo je tako daleč, da so po vseh naših mestih in trgih in tudi celo po deželi sinovi slovenskega naroda svoj lepi jezik naj bolj zaničevali, iz običajev in šeg svojega naroda šale zbijali in se ponašali s tem in oholi bili zaradi tega, da jih je tujec kakor božje voličke v svoje lance vkoval in v svoj jarem zapregel. Mislili so in še mislijo semtertje domači sinovi slovenskega naroda, da s tem naj večje junaštvo učinijo, ako na svoj narod pljujejo in mu blato v lice mečejo. — Da to ne sme dalje tako biti, ako nečemo, da nas ves svet ne zaničuje, spoznavajo možje, kateri imajo še kaj slovenske časti in spoštovanja do samega sebe v prsih. — Napravile so se, in napravljajo se še po vsi slovenski deželi društva pod imenom „čitalnice“, katerim je naloga in dolžnost našemu krasnemu premilemu slovenskemu jeziku stare pravice in nekdanje spoštovanje nazaj pridobiti in priskrbeti. — Tudi pri nas v Ljutomeru se bode sredi januarja 1868 leta po novi postavi čitalnica odprla, kjer bode postalo ognjišče za olikanje domače besede, za izpeljevanje domačih vesel in za čitanje domačih knjig in časopisov — Da bi cvetela, da bi napredovala in lep sad obrodila, treba jej je izdatne mnogobrojne podpore. — Obracamo se toraj do vseh stanov naj bolj pa do Vas, možje kmečkkega stana, da Vi, pri katerih je še lepa slovenska beseda in šega čista in nepokvarjena ostala, v naj večem številu kakor udje k čitalnici pristopite. Kaj vsakdo pri njej vživa, ktere pravice in dolžnosti ima, vidi se iz prvil. Toraj še enkrat na noge možje, da se domača stvar povzdigne!

Matiija Zemljic trgovec in gruntni posestnik. Dr. Anton Klemenčič fajmošter. Ivan Vučina sodar in hišni posestnik. Dr. Jak. Ploj, odvetnik. Ivan Kukovec, odvetniški koncipient in gruntni posestnik. Ivan Dragotin Huber, knjigovez in hišni posestnik. Dr. Valentin Zarnik, odvetniški koncipient. V Ljutomeru, 15. decembra 1867.

Iz Marlova. (Še enkrat Dr. Vincenc Klun.) Rekel sem zadnjič, da poznam našega presrčnega ljubljence Ceneta Kluna kakor svoj stari klubok od zunaj in od znotraj. Povem Vam še to, da sem iz avtentičnih virov izvedel, da je naš Cene Klun zaradi ljubljanskega bivšega „Sokola“ Dr. Costa, ljublj. župana pri ministru grofu Taaffetu naj bolj očrnil; bil je še hušji od ljubljanskih nemškutarjev.